

ΤΟ «ΚΑΚΟΝ ΟΡΟΣ» ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΥΤΟΥ

Ὁ Marco Boschini ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ περὶ τῆς Κρήτης παραθέ-
τει ¹ χαρτογράφημα ἐπιγραφόμενον :

CACCO NOROS. = Κακὸν Ὄρος ².

Τοῦ αὐτοῦ χαρτογραφήματος πανομοιότυπον παρέχομεν καὶ ἡμεῖς
κατωτέρω :

Τοῦ Κρητικοῦ Κακοῦ Ὄρου (εὐρισκομένου μεταξὺ τῆς τοπο-
θεσίας τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀμνισοῦ, ἐπινείου τῆς Κνωσοῦ, καὶ τοῦ
σημερινοῦ χωρίου Γοῦρνες) ἔχομεν τὰ ἑξῆς παράλληλα τοπωνύμια ³:

Α' : Καλὸν Ὄρος ἐν Κρήτῃ : ἀπαντᾷ ἤδη ἐν κειμένῳ οὗ
ὁ τίτλος λέγει : *Κόπια εὐγαμένη ἀπὸ ἄλλην κόπια καὶ ἐκείνη εὐγαμένη
ἀπὸ τὸ ἀουιεντικὸν προβελέγιον τὸ παλαιὸν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς βασι-
λείας τῶν Ρωμαίων*», ἔνθα κεῖται : «*τὰ ὑπάγη στὸ Καλὸν Ὄρος*»⁴.

Β' Καλὸν Ὄρος = Ἡ Ἀλάγια τῆς Παμφυλίας. Ὁ κάτοι-

---

¹) Marco Boschini : «Il regno tutto di Candia delineato a par-
te, a parte, et intagliato da Marco Boschini Venetiano. Al se-
renissimo prencipe e regal collegio di Venetia». Ἐν Βενετίᾳ 1651, σελ. 29
(ἐχρησιμοποίησα τὸ ἀντίτυπον τῆς Πρωσσιακῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βε-
ρολίνου, ὅπου ἐναπόκειται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντίτυπον ὑπὸ ἐπίσημα : Uh 9666.

²) Τὸ κρητικὸν Κακοῦ Ὄρου ἀναφέρει καὶ ὁ Konrad Bursian, Ge-
ographie von Griechenland, τόμ. Β', ἐν Λειψίᾳ 1863 - 1872, σελ. 545, 595 :
Κακονορος.

³) Κωνστ. Ἀμάντου, Παρατηρήσεις τινές εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν Γεω-
γραφίαν (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἑπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπου-
δῶν). Τόμ. Α' (1924) σελ. 51.

⁴) Τὸ πρῶτον ἀπεγράφη ὑπὸ τοῦ C. H orf ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς ἐν Κερ-
κύρα οἰκογενείας Βάλβη - Σκορδίλη. Τὸ ἐγγράφον εἶναι κεχροτισμένον :
«*Ἐν μηνὶ ὀκτωβρίῳ . . . ἔτους , Ϛχ'β'* [= 1183]. Ἀσφαλῶς τὸ ἐγγράφον τοῦτο
εἶναι πλαστόν. Προσγράφεται εἰς τὸν Αλέξιον Κομνηνὸν Α'. Τοιοῦτα ἐγγράφα
πλαστὰ ἐπ' ὀνόματι τῶν λεγομένων Ἀρχοντοπούλων τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων εὐ-
γενῶν οἰκων τῆς αὐτῆς Μεγυλονήσου κυκλοφοροῦσι ἀπὸ αἰῶνων μάλιστα ἐν
Ἑπτανήσῳ καὶ ἄλλαχοῦ. Βλ. πρὸ πάντων E. Gerland, Histoire de la no-
blesse Crèteoise au moyen âge [=Extrait de la «Revue de l' Orient La-
tin», τόμ. XXI, Paris 1907, σελ. τῆς ἀνατυπώσεως, 16 κ. ἑ. Παρβλ. καὶ Στε-
φάνου Ξανθοῦ διδου, Ἡ Ἐνετοκρατία ἐν Κρήτῃ καὶ οἱ κατὰ τῶν Ἐνε-
τῶν ἀγῶνες τῶν Κρητῶν [=Texte und Forschungen zur byzantinisch · neu-
griechischen Jahrbüchern, herausg. von Nikos A. Bees (Βέης) Nr. 34.
Ἐν Ἀθήναις 1939, σελ. 16 κ. ἑ., 125 κ. ἑ. καὶ ἰδίᾳ Μανούσου Μανού-

κος αὐτῆς: Καλορήτης καὶ: Καλορηνός. Ὁ συνάδελφος κ. Κ. Ἄμαντος ἐσημείωσε τὰ ἑξῆς: «Ἐν Χίῳ ὑπάρχει τοπωνύμιον Καλορήνα, τὸ ὁποῖον πίντως προῆλθεν ἔκ τινος Καλορηνοῦ⁵. Ἐπίσης ἐν Χίῳ ὑπῆρχεν ἄλλοτε ναὸς τῆς Παναγίας τῆς Καλορητίσσης, τῆς ἀνηκούσης δηλαδὴ εἰς τινα Καλορήτην. Τὰ ἔθνικα ταῦτα ὀνόματα διεδόθησαν εὐρύτερα, ὅταν τὸ Καλὸν Ὄρος (τῆς Μικρᾶς Ἀσίας) κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, Σελδτσούκων τῶν κτισάντων ἀντ' αὐτοῦ τὴν Ἀλάγαν»⁶.

Τρίτον Καλὸν Ὄρος ἀπαντᾷ ἐν τῇ Συνεχείᾳ τοῦ Θεοφάνους (102, 14) τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ταυτίζεται πρὸς τὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἀλλὰ ζητητέον εἰς τὰς περὶ τὴν Προποντίδα χώρας⁷. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῆς ταπεινότητός μου καὶ τέταρτος τόπος ἐκ τῶν μέσων Αἰώνων φέρει τὸ ὄνομα Καλὸν Ὄρος. Τοῦτο κεῖται ἐν τῷ Πόντῳ, ἐν τῇ Τραπεζουντία χώρᾳ, ἀναφέρεται ἐν παλαιοῖς Πορτολάνοις, μάλιστα δὲ Ἰταλικοῖς. Ὁ δὲ περίφημος γεωγράφος καὶ ἱστορικός Karl Ritter, ἐν τῷ πολυτόμῳ καὶ πολυτίμῳ ἔργῳ του περὶ τῆς Ἀσίας, γράφει τὰ ἑξῆς σχετικῶς πρὸς τὸ Ποντικὸν Καλὸν Ὄρος: «Auch für das im Osten der Thalmündung kuehn ins Meer tretende Vorgebirge, welches die Griechen Καλὸν Ὄρος, den schönen Berg, haben die Türken einen besonderen Nebennamen, Ajan Dagh (wol von den griechischen «heilig» abgeleitet»⁸.

Μεγαλόρος, κορυφὴ σημαντικὴ ἐπὶ τῆς Λευκάδος, ὕψ. 1010⁹. Ὡς γνωστὸν ἡ Λευκάς κεῖται πλησιέστατα πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν, ἀφ'

σακα, Ἡ παρὰ Τρίναυ ἀπογραφή τῆς Κρήτης (1614) καὶ «ὁ δῆθεν κατάλογος τῶν Κρητικῶν οἰκῶν Κερκύρας» ἐν «Κρητικοῖς Χρονικοῖς» τόμ. Γ' (1949) σελ. 36 κ. ἑ.

⁵) Πρβλ. Κωνστατίνου Πορφυρογέννητον, τόμ. Α', 654, 12, Reiske, B 780.—W. Tomaschek, Zur historischen Topographie von Kleinasien im Mittelalter (Sitzungsberichte der Wiener Academie der Wissenschaften, τόμ. ΡΚΔ' σελ. 57). N. Banescu, ἐν «Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbüchern, τόμ. Γ' (1923) σελ. 361. Βλ. πρὸ πάντων Κ. Ἄμαντον, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 51, καὶ S. Mercati, ἐπίσης ἐν «Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbüchern τόμ. Δ' (1923/4) σελ. 9.

⁶) Βλ. ἀνωτέρω.

⁷) Κατὰ τὸν Κ. Ἄμαντον, ἔνθ' ἀνωτέρω.

⁸) K. Ritter, Erdkunde, τόμ. IX, σελ. 911 κ. ἑ.

⁹) Σπυρίδωνος Βλαντιῆ, Ἡ νῆσος Λευκάς καὶ αἱ πόλεις αὐτῆς ἀπὸ τοὺς αἰῶνας, ἐν τῇ «Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ», τόμ. ΙΑ' (1915) σελ. 27-67. Ἐπί πασι: Eugen Oberhumer, Akarnanien, Ambrackia, Amphilochien, Leukas im Altertum. Ἐν Μονάχῳ 1887. Σελ. XVII+330 (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίῳ).

ἥς χωρίζεται διὰ τεχνητοῦ πορθμοῦ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἢ σημερινὴ ἐπαρχία Βάλτου ἐπεῖχε περίπου τὴν χώραν τῶν Ἀμφιλοχίων. Τοῦ Βάλτου ὄρος ὑψηλὸν εἶναι τὸ Μακρυνόρο (ν). Αὐτόθι κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα τῶν Πατέρων ἡμῶν καὶ δὴ μηνὶ Ἰουνίῳ τοῦ 1821 συνεπλάκησαν οὗτοι ἐπανειλημμένως μετὰ τῶν Τούρκων· Οὗτοι ὑπὸ τὸν Ἰσμαῆλ Πλιάστον πασᾶν ἐπεχείρισαν νὰ διέλθωσι τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρου, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν εἰς τὰς θέσεις Γυφτοπήδημα τῆς Λαγκαδάς καὶ τῆς Παλαιοκούλιας. Καὶ πάλιν τῇ 18 Ἰουνίου 1821 (π. ἡ.) οἱ ἡμέτεροι ἀπέκρουσαν τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, οἵτινες ὑπέστησαν πολλὰς ζημίας. Ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς προμηνημονευθείσας συμπλοκάς διέπρεψε κατ' ἔξοχὴν ὁ ἐκ Δούνιτσας τοῦ Βάλτου καταγόμενος ὄπλαρχηγὸς Ἀνδρέας Ἴσκος, ὁ ἄλλως καὶ Καραῖσκος ἐπιλεγόμενος. Εἶχεν ὁ Ἀνδρέας Ἴσκος νέος θητεύσει εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ μετὰ τοῦ Ὁμέρ Βουώνη συνεκστρατεύσει κατὰ τοῦ πασᾶ τοῦ Βερατίου. Μετὰ δὲ τὰς ἐν τῷ Μακρυνόρῳ ἀνδραγαθίας του προήχθη ὁ Ἀνδρέας Ἴσκος εἰς στρατηγόν. Τὰ καθ' ὅλου στρατικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνδρὸς ἀναγράφονται ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῶν Ἀγωνιστῶν φακ. 544 καὶ 391 καὶ ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ Ἀγῶν. ἀριθ. 28866 καὶ 28907¹⁰.

Σπαρτόνορος καλεῖται ἐν τῷ Νεο - Ἀκαρνανικῷ ἰδιώματι ὁ Θύαμος τῶν Ἀρχαίων, «ὄρος τῆς Ἀμφιλοχίας κατὰ τὸν νότον τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους»¹¹.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ (Bees)

¹⁰⁾ Ἄλλοτε, περὶ τὸ 1850, ἐπὶ τοῦ Μακρυνόρου, ὑπῆρχεν καὶ ὑποτελωνεῖον. Βλ. Ἰακώβου Ρ. Ραγκαβῆ, Τὰ Ἑλληνικά. Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθῆναις 1853, σελ. 747.

¹¹⁾ Ὁ πρὸς βορρῶν τοῦ Ἄργους κλάδος τοῦ Σπαρτόνορου κοινῶς καλεῖται: Μακρυνόρος, βλ. Ἰακώβου Ρ. Ραγκαβῆ, Τὰ Ἑλληνικά, ἔνθ. ἄνωτ. Τὸ Θύαμον τοῦτον λέγει Σπαρτοβούρι ὁ Pape - Benseler ἐν λ., καὶ ὁ Classon ἐν τῇ ἐκδ. τοῦ Θουκυδίδου (3,106).